

УДК 37.037

СВІТОГЛЯДНИЙ ВЕКТОР В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ

О. С. Белих

У статті розкривається проблема сучасної світоглядної інтерпретації наукового знання, формулюються можливості гуманітарного та природничо-наукового знання в синтезі сучасного світогляду, розглядається значення цих проблем у формуванні сучасного фахівця в ході університетської підготовки.

Ключові слова: *світогляд, гуманітарне знання, природничо-наукове знання, діалог, смисловий обмін.*

Сучасні умови розвитку наукового знання характеризуються розвитком постнекласичної науки, що пред'являє нові вимоги до світоглядного розвитку студентів. багатокритерійний підхід, неоднозначність рішень, зближення гуманітарного і природничо-наукового знання – основні характеристики цього процесу.

У сучасній вищій освіті її зміст, що підлягає засвоєнню, є повною відкритою складною системою. У ній, як правило, виділяються дві підсистеми: блок гуманітарних і природничо-наукових дисциплін. Якщо домінуюча роль у формуванні наукової картини світу належить природничо-науковим дисциплінам, то гуманітарні домінують в світоглядному освоєнні матеріалу і майбутній професійній діяльності в цілому. Таким чином, виникає проблема міжпредметних зв'язків, які можна типізувати таким чином: ментальні зв'язки, що визначають внутрішній світ, його характер і спрямованість, смислові доміанти, гносеологічні зв'язки, що визначають можливість екстраполяції привабливої діяльності з однієї сфери знань в іншу і дидактичні зв'язки, орієнтовані на основні прийоми і соціальний контекст майбутньої професійної діяльності, підлягають засвоєнню в процесі освіти у ВНЗ.

Таким чином, усі суперечності між природничо-науковим і гуманітарним знанням зняти навряд чи можливо, проте організація професійно-світоглядного розвитку особистості студентів створює єдиний вектор розвитку цих галузей знань, сприяє світоглядному і професійному розвитку особистості майбутніх фахівців. Пріоритет у розвитку цієї сторони особистості ми віддаємо світоглядній складовій, оскільки вона включає духовний, моральний і теоретичний компоненти, що становлять фундамент особистісного розвитку.

Професійно-світоглядний розвиток особистості є окремим випадком культурного розвитку, а, отже, включає дві сторони: а) засвоєння нормативів, розпоряджень, традицій, б) діалог як обмін сенсами, що представляє творчу діяльність [1, с. 39–43]

Обмін сенсами передбачає обмін з смисложиттєвих питань. Природно, що провідна роль в організації цього діалогу належить викладачеві, головне, щоб таке спілкування вирішувало завдання проектування життя в професії як індивідуального вираження життєтворчості. Це положення, на нашу думку, відповідає акмеологічному підходу, орієнтованому на розвиток і збагачення особистості.

Засвоєні професійно значимі знання, уміння і навички безпосередньо не впливають на якість продукції і результат праці. Саме тому акмеологія (Деркач А. О.) ставить питання про формування професійно значущих якостей особистості, вводячи поняття «професіоналізм особистості». Нам здається, що праця, спрямована на формування світогляду, розвиває і відповідні якості особистості. Розвиток цей не є певним механічним процесом, включає і активізує рефлексію в полі світоглядного освоєння. З цього випливає, що зміст освіти в сучасній вищій школі України зазнає змін, включаючи культурно орієнтовану систему знань, спосіб діяльності і творчу діяльність, досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу. Освоєння цього змісту освіти забезпечить розвиток соціально активній, творчо орієнтованій особистості.

Таким чином, формування світогляду є чинником розвитку і удосконалення особистості, що здатна здолати старі стереотипи діяльності, розглядати засвоєння нових технологій як факт особистісної і професійної динаміки.

У результаті в педагогічному процесі вищої школи стають важливими два моменти: погляд на людину як на цілісну сутність, здатну здійснювати життєтворчість, розумно взаємодіючи зі світом і повага до індивідуальності з її сильними і слабкими сторонами [2, с. 300].

Йдеться про сучасне розуміння природничо-наукових проблем, без яких сучасна культурна людина не мислима. Як приклад можемо вказати на можливі варіанти входження свідомості в сучасну фізику. У сучасних гуманітарних науках роль свідомості експериментатора очевидна, враховуючи те, що свідомість виявляється в квантовій сфері. Більшість учених приходять до висновку, що свідомість – результат цілісності. Тут хотілося б відзначити переоцінку таких понять, як хаос, вакуум тощо. Традиційно вони розглядалися як негативні. Світоглядне освоєння сучасного знання дозволяє виявити позитивні моменти і їх роль в історичному процесі і всесвіті [4, с. 127].

З іншого боку, формування синергетичної парадигми пізнання як специфічного моменту в становленні і розвитку постнекласичної науки не знімає її пізнавальних цілей і установок, чим і визначає її пізнавальний арсенал. Саме тому розвиток науки часто є зміною пізнавальних ситуацій.

І все-таки пошук освітніх проривів, на нашу думку, знаходиться в полі традиційної проблеми дидактики ВНЗ. Висловлюється думка, [7] що утворилася прірва між двома сторонами мислення: відповідального за людський прогрес і відповідального за осмислення соціального прогресу і духовного життя людини.

Варто звернути увагу на те, що конкретна постановка проблеми є світоглядною, що ставить на чолі людину з її внутрішнім світом. Спроб вирішення цієї проблеми вже сьогодні налічується безліч, вони не носять ні технічного, ні будь-якого іншого інструментального характеру. Вони намагаються проектувати освітню систему, що продукує певні якості, та і процес пізнання, перш за все, направлений на пізнання людини в її людському контексті з властивими їй характеристиками. Інакше кажучи, модернізація процесу навчання у ВНЗ починається як формування його методолого-світоглядних підстав.

З цієї точки зору цікаво звернути увагу на таке традиційне питання, як місце людини в природі. Зараз висловлюється думка, що слід відмовитися від таких оптимістичних формулювань, як «людина –

вінець природи» і таке інше. В той же час, порушується питання про діалогічність спілкування людини і природи, створення між ними рівноправного партнерства. Важливо, що це стосується не лише людського спілкування, але і спілкування людини з природою, наповненою величезною кількістю сенсів. У зв'язку із зазначеним, одне із завдань вивчення природничих наук – створити образ рівноправного партнера, що пізнає таємниці природи, відмовившись від образу гордовитого володаря. Ці процеси знаходять своє вираження в зміні мови науки. Вводяться поняття, що точніше описують події, що відбуваються і вивчаються. Для прикладу назовемо коеволюції, підпорядкованість та ієрархічність замість еволюції, весь спектр категорій, що прийшов на зміни детермінізму.

Як підсумок можна констатувати, що гуманітарні критерії стають домінуючими. Особистість людини стає центральним поняттям для критеріїв оцінки освітньої системи. Все виразніше як критерій виступає особистісний синтез, а не засвоєні знання, уміння і навички, а, отже, і можливість якісного і творчого життя в сучасному суспільстві.

Примітно, що екологічна тематика оновлює свою традиційну гуманітарність. Світ людини і світ природи розглядається як єдність і синтез, коли одне не може існувати і розвиватися без іншого – стосунки між людиною і природою піднімаються на якісно новий рівень, що знайшло віддзеркалення в появі нового поняття – біоетика.

Останні роки характеризуються виникненням нових галузей знання, нових наук і, як наслідок, нових понять, що вимагають світоглядного освоєння. Одним з таких понять є нелінійність. Виникнувши в математиці, пройшовши теорію систем, біологію, воно визначається як багатоваріантність шляхів розвитку, наявність вибору і безповоротності. Світоглядно осмислене поняття «нелінійність» дає можливість з точки зору синергетичної парадигми розглянути людську рефлексивність в складних системах різної природи. Вона пояснює вплив системи на саму себе «і, навпаки, як процеси, що відбуваються в системі, впливають на характеристики останньої. Саме це лежить в основі шляхів розвитку, наявності вибору і безповоротності» [5, с. 62].

Зазнає істотних змін поняття «істина». Залежність активності суб'єкта від отриманих знань, інструментів, позиції спостерігача роблять істину історичною. Саме ця обставина робить її ціннісно навантаженою, звичайно, не відмінюючи її відносності. Підлягають

оцінці також методи і засоби добування істини, а також можливі наслідки практичного вживання отриманих знань.

Коротко кажучи, світоглядне розуміння нелінійності, як можливості системи впливати на саму себе, дає нове розуміння процесів самоорганізації. Якщо правильним є твердження Х. Ортеги-і-Гассета, що культура – система життєвих ідей, якими володіє кожна епоха, система ідей, завдяки яким час живе [6, с. 47], то місія університету полягає в залученні до всієї повноти культури своєї епохи. Світоглядне освоєння сучасного наукового знання вирішує цю задачу у всій повноті й неоднозначності.

Світоглядне освоєння наукових знань означає формування не прагматичних, а методологічних знань, саме вони сприяють удосконаленню особистості і збільшенню її адаптаційних можливостей. Це зближує світоглядне освоєння знань з фундаменталізацією освіти. [3, с. 15].

Тут хотілося б відзначити, що основним у формуванні професіонала є формування ментальності [8, 271]. Але в цьому випадку ми стикаємося з новою суперечністю між ментальністю професіонала і необхідністю формування культуранавантаженого світогляду. На наш погляд, педагогічний процес сучасного ВНЗ, що протікає в полікультурних умовах, орієнтований на багату, гармонійну особистість, надає студентам всю безліч ідей сучасної культури, створює перспективи особистісного і професійного розвитку в змозі вирішити цю суперечність.

Все викладене дозволяє підсумувати, особистісне, як і світоглядний розвиток під час вивчення спеціальних дисциплін є двома взаємозв'язаними сторонами процесу удосконалення особистості. Саме тому світоглядний розвиток особистості може бути повно охарактеризовано в контексті феноменів розвитку особистості. Цей процес відрізняється кількома принциповими особливостями: гуманістичним характером світоглядного розвитку особистості під час вивчення спеціальних дисциплін є професійне самовизначення, вибір прийомів самореалізації, включення молоді в процес генерування цінностей. В той же час формування світогляду з його високо інтеграційними характеристиками передбачає особистісне усвідомлене ставлення до цього процесу, особистісну інтеграцію високого рівня. Вона відбувається в навчальному і виховному процесі, що здійснюється у ВНЗ

За сучасних умов навчальний процес і виховна система вишу вимагає певної модифікації. Зараз ми можемо констатувати, що ці процеси мають орієнтуватися на культурні запити і потреби студентів, на світоглядне засвоєння нових наукових знань.

Література

1. Балл Г. Про сутнісний зміст особистісної орієнтації в освіті / Г. Балл // Професійно-технічна освіта. – 2006. – № 2 – С. 39–43.
2. Даренський В. Ю. Діалогічна природа культуротворчості // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2005. – № 2.
3. Евстигнеев В., Торбунов С., Интеграция фундаментального и специального знаний в подготовке инженерных кадров / В. Евстигнеев, С. Торбунов // Вестник высшей школы. – 2003. – № 11. – С. 14–16.
4. Журавлев В. И. Теоретико-вакуумная парадигма миропонимания / В. И. Журавлев // Проблемы философии. – 2003. – № 3 – С. 112–133.
5. Кочубей Н. В. Мировоззренческий и методологический смысл понятия "нелинейность" / Н. В. Кочубей // Проблемы философии. – 2005. – № 2 – С. 60–64.
6. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет // Вестник высшей школы. – 2003. – № 7. – С. 44–49.
7. Ротенфельд Ю. А. Новый подход к философии образования и воспитания / Ю. А. Ротенфельд // Проблемы философии. – 2004. – № 2 – С. 41–53.
8. Сапогова Е. Концепты и ориентиры современного психологического образования / Е. Сапогова // Вестник высшей школы. – 2003. – № 10. – С. 8–13.

МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЙ ВЕКТОР В УНИВЕРСИТЕТСКОЙ ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТА

А. С. Белых

В статье раскрывается проблема современной мировоззренческой интерпретации научного знания, формулируются возможности гуманитарного и естественно-научного знания в синтезе современного мировоззрения, рассматривается значение этих проблем в формировании современного специалиста в ходе университетской подготовки.

Ключевые слова: мировоззрение, гуманитарное знание, естественно-научное знание, диалог, смысловой обмен.

WORLD VIEW VECTOR IS IN UNIVERSITY PREPARATION OF SPECIALIST

A. S. Belih

In the article the problem of modern ideology of scientific knowledge is revealed. Possibilities of , humanitarian, natural and scientific knowledge in a synthesis is formulated, the meaning of these problems concerning the development of modern specialists in the process of university education is considered/

Keywords: world view, humanitarian knowledge, dialogue, semantic exchange.

Белих О. С. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Є. А. Зеленов

УДК 37.037

ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА КЛАССА, ЕЁ ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ

Т. В. Бельх

В статье рассматриваются цели и задачи воспитательной системы класса, ориентированной на формирование духовных ценностей старшеклассников.

Ключевые слова: *классный руководитель, модель, воспитательная система, старшеклассники.*

Объединить эмпирическое и теоретическое в научном исследовании т.е. сочетать в ходе изучения педагогического объекта эксперимент с построением логических конструкций и научных абстракций позволяет моделирование. Труды В. Г. Афанасьева, В. А. Веникова, Б. А. Глинского, И. Б. Новик, В. А. Штоф и др. дают научное обоснование этого метода. С. И. Архангельский, А. Ф. Зотова, Ю. А. Конаржевский, Н. В. Кузьмина и др. рассматривают вопросы моделирования в педагогических исследованиях. Моделирование является общенаучным методом научного исследования, широко применяемым в педагогической науке. Моделирование создает возможность более глубокого проникновения в сущность объекта исследования. Этот метод, под которым понимается имитирование реально существующей педагогической системы или системы только разрабатываемой путем создания специальных моделей, в которых воспроизводятся принципы организации и функционирования этой системы, широко используется в современной педагогике.

В современных условиях формирование духовных ценностей в деятельности классного руководителя может быть успешным при условии ориентации на системный, деятельностный, проблемно-